

Beschouwingen over Natuur en Landschap in tijden van corona

Een ding is duidelijk geworden: veel mensen hebben tijdens de lockdown de natuurgebieden terug ontdekt. Natuur dichtbij blijkt belangrijker te zijn dan velen hadden gedacht: om te wandelen, te fietsen, het hoofd vrij te maken, te genieten van planten en dieren... We mogen veronderstellen dat het draagvlak voor meer natuur daardoor is toegenomen. En dat is nodig, want Vlaanderen blijft buitengewoon natuurrarm.

Maar wat is natuur?

Daarover bestaan nogal uiteenlopende opvattingen. Mensen jonger dan pakweg 50 jaar hebben eigenlijk geen beeld meer van hoe rijk de natuur buiten de natuurgebieden vroeger wel was, zij zijn vertrouwd geraakt met een steeds verder uitgekleed landschap en weten vaak niet beter dan dat dit de norm is. Laat het duidelijk zijn: een groen bietenveld is geen natuur maar een biologische woestijn, en dat geldt voor nagenoeg alle akkers. Weilanden zijn zwaar bemeste monoculturen van gras zonder biodiversiteit. Wandelen tussen de koren- of maïsvelden staat dus niet gelijk aan wandelen in de natuur. In het landbouwlanschap op 'den buiten' zijn nog wel restjes natuur aanwezig, zoals een bloeiende berm die ontsnapt is aan de ploeg en de pesticiden, een bosje dat door inploegen elk jaar kleiner wordt, een holle weg met begroeide taluds die zwaar te lijden hebben onder de insijpeling van meststoffen uit de bovenliggende akkers, een eenzame leeuwerik die boven de velden tiereliert...

Tot een aantal decennia geleden kwamen er in het agrarisch cultuurlandschap nog veel natuurelementen en akkersoorten voor die nu praktisch verdwenen zijn. Toch zien we hier en daar initiatieven opduiken om het tij enigszins te keren, zoals door de inrichting van akkers met 'graan voor gorzen', het Plan Kiekendief in de leemstreek, het uitsparen van akkerstroken, gebruik van diverse inheemse kruidenmengsels en oliehoudende zaden. Het aantal insecten waaronder vlinders en bijen neemt daar terug toe en de rest – vogels, kleine zoogdieren... – volgt.

De immer voortdurende betonplag

Onze industriële landbouw is natuurlijk niet de enige schuldige. Nog steeds verdwijnt er elke dag meer dan 6 ha onder beton of andersoortige verharding, en vaak ten koste van natuur. Nog in het

vorige tijdschrift berichtten we over plannen voor weer eens een verkaveling, en dat in een biologisch zeer waardevol Ferrarisbos (d.w.z. bos dat al bos was op de kaarten van Ferraris 1771-78). Nog steeds worden vergunningen gegeven voor bouwen of het neerpoten van constructies in overstromingsgebied. Er komt maar geen eind aan de plaag van de aanvragen voor (mega)stallen ondanks het stikstof- en ammoniakprobleem dat onze veeteelt creëert. De nieuwe rage bij overheden en de strategische projecten is het 'en masse' plannen van gesubsidieerde geasfalteerde of betonnen fietspaden, ook daar waar ze geen echte functie hebben of er parallel al fietspaden liggen. En dat soms dwars door de kwetsbare valleien en met vernietiging van de laatste natuurlijke bermen en taluds. Wat een bijdrage zou moeten leveren aan de vermindering van ons verkeersinfarct, wordt aldus misbruikt om een

■ Betonrapport van Natuurpunt 2018. Door het vooruitzicht van een betonstop, intussen afgezwakt tot bouwshift, zijn de cijfers van betonsnelheid en de verharding sindsdien nog meer gestegen.

■ Links: Uitgekleed landbouwlanschap: een biologische woestijn. Foto Rik Convents

■ Rechts: Grauwe kiekendief: de doelstelling van het Plan Kiekendief is tot een vitale populatie te komen. Een mooi voorbeeld van hoe gewerkt wordt om de biodiversiteit terug in het agrarisch gebied te krijgen. De EU Biodiversiteitsstrategie stelt 10% binnen het agrarisch areaal voorop om de biodiversiteitsdoelen te halen. Nog een hele weg te gaan (zie: www.plankiekendief.be). Foto Wim Bovens

zoveelste aanslag op de weinige nog resterende natuur te plegen en ons landschap verder vol te storten met vaak onnodige extra betonnen linten. Hetzelfde verhaal bij de ruilverkavelingen, die landwegen nog altijd massaal onder beton laten verdwijnen. En we weten intussen dat die steeds toenemende verharde oppervlakte in Vlaanderen verhindert dat onze grondwaterlagen terug aangevuld raken, met negatieve gevolgen voor de drinkwatervoorziening én de natuur.

Klimaat- en biodiversiteitscrisis versterken elkaar

Geen opwekkend beeld helaas. Door de aanslagen op de natuur blijft de biodiversiteit met rasse schreden achteruitgaan ondanks een aantal succesverhalen, en die vooruitgang blijft dan nog voornamelijk beperkt tot de beheerde natuurgebieden. Daar komt de klimaatopwarming bovenop, met zijn toegenomen problemen van droogte én wateroverlast. Hoe minder natuur, hoe sterker de gevolgen voor de klimaatverandering. Hoe meer natuur, hoe beter de gevolgen kunnen gemilderd en opgevangen worden. Eigenlijk zijn de biodiversiteits- en de klimaatcrisis crisissen die zich in slow motion voltrekken, maar die op termijn meer ellende dreigen te veroorzaken dan de huidige coronapandemie.

Zal de wereld er na corona anders uitzien?

Bepaalde tendensen die er al waren, worden nu versterkt en versneld. Denk maar aan de digitalisering, en ook bv. aan de doorbraak van de kortere keten. Door de pandemie is het besef sterker geworden dat er grenzen zijn aan de globalisering, aan de afbouw van de sociale zekerheid en aan de toename van de armoede en sociale ongelijkheid. En dat er dringend actie nodig is en meer solidariteit.

Maar ondanks corona lijkt de wereld gehaast om zo snel mogelijk terug te keren naar business as usual. De coronacrisis zal in eerste instantie de verdere plundering van de planeet niet stoppen. Er zijn wel hoopvolle tekens dat een omslag eraan zit te komen, althans in Europa. Intussen wil de E.U. inzetten op een Biodiversiteitsstrategie en een Farm to Fork-strategie (van boer tot bord - zie vorig tijdschrift) en zou zich mondiaal op dat vlak kunnen profileren. Blijft natuurlijk de vraag wat daar in de praktijk bij de lidstaten van terecht zal komen. Toch getuigen deze plannen van een wil tot groene transitie en een erkenning van de ernst van biodiversiteitscrisis.

Intussen kondigt minister Demir van leefmilieu een Blue Deal voor Vlaanderen aan. Ze maakt een eerste schijf van 75 miljoen euro vrij. Dat geld moet onder meer gebruikt worden om Vlaanderen terug te vernatten en meer plassen, meren en moerassen aan te leggen, waterlopen te hermeanderen. Daarnaast zet het plan in op het aanleggen van waterbuffers, waterbesparing bij industrie en landbouw, droogteplannen voor lokale besturen.

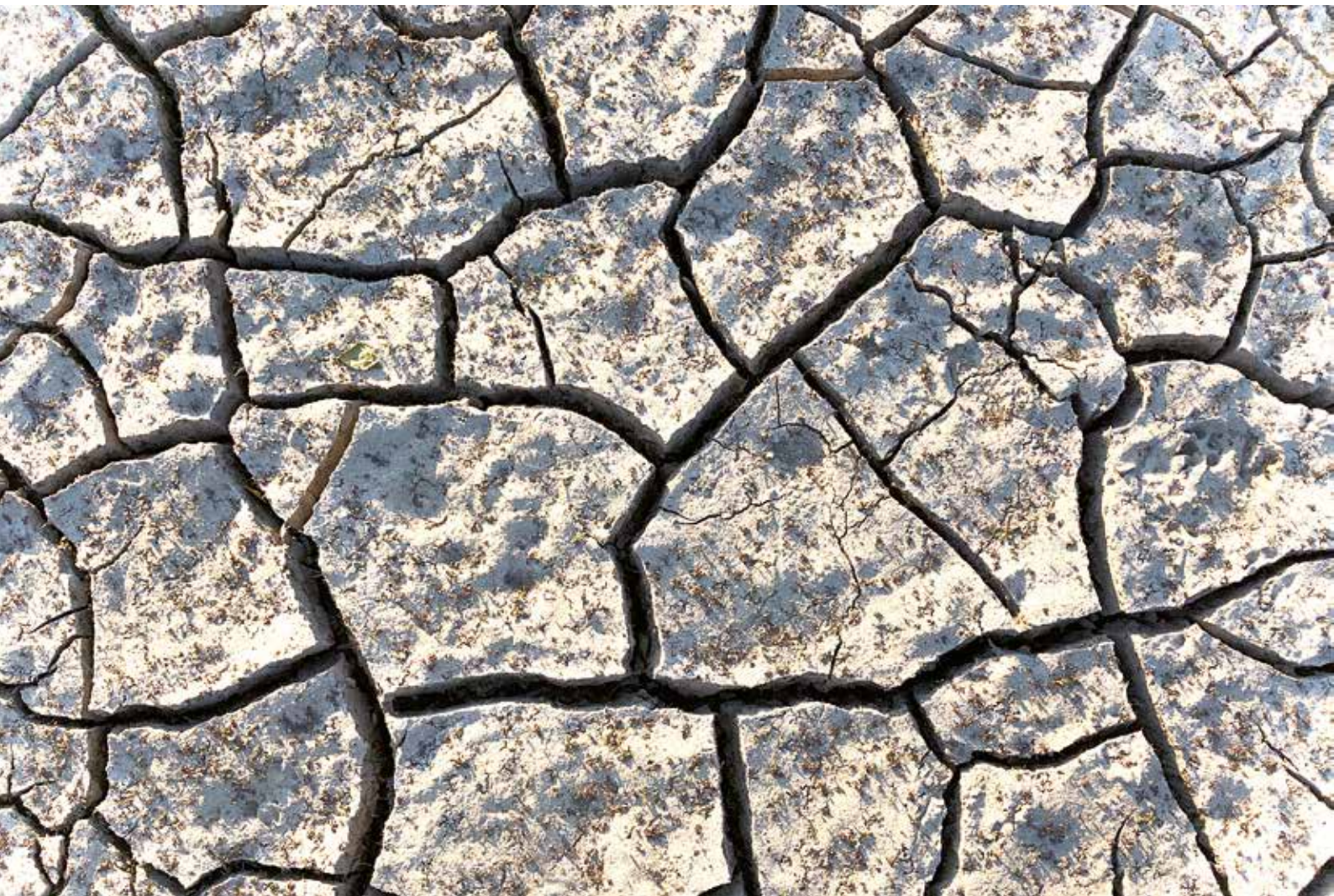
Natuurpunt Oost-Brabant in actie

Waar situeren wij ons als Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, in dit grote verhaal? Volgend jaar bestaan we officieel 50 jaar als vzw. De reden waarom de pioniers zich indertijd verenigd hebben - om het kort te zeggen: opkomen voor meer en betere natuur en landschap -, is nog altijd actueel en zelfs dringender dan ooit gegeven de ernst van de biodiversiteit- en klimaatcrisis.

Minstens 30% oppervlakte aan natuur

We hebben met onze campagne 'Robuuste valleien voor klimaatbuffering en versterking van de biodiversiteit' de kat

■ De droogte hakte er weer stevig in dit jaar. Uit recente satellietbeelden blijkt dat België binnen Europa één van de zwaarst door droogte getroffen landen is. Natuurgebieden, waterlopen, akkers, tuinen... leden onder de droogte. In sommige gemeenten van Vlaams-Brabant kwam er zelfs tijdelijk geen water meer uit de kraan. Foto Dieter Bauwens

duidelijk de bel aangebonden, en dat is ook in beleidsmiddelen opgepikt. We zullen lokaal, regionaal en provinciaal blijven ijveren voor natuurgebaseerde oplossingen voor het klimaat en voor meer biodiversiteit. Dat wil zeggen: er moet meer oppervlakte aan natuur komen, een minimum van 30% om zowel voor de biodiversiteit als voor het klimaat effectief te zijn. Voorlopig blijft in Vlaanderen de enige echte oplossing om natuur veilig te stellen, zelf natuurgebied aan te kopen en/of in beheer te nemen, dus daar zetten we verder op in.

We besteden speciale aandacht aan onze valleien, waar de te behalen winsten het grootst en het meest voor de hand liggend zijn. Van alle ecosystemen leveren de zgn. 'wetlands' of natte gebieden (moerassen, overstromingsgebieden, venen...) de meeste diensten aan de samenleving: koolstofopslag, bescherming tegen overstromingen, wateropslag voor tijden van droogte, waterzuivering enz. Maar tegelijk staan ze van alle ecosystemen op aarde het meest onder druk. In Europa verdween de voorbije eeuw 75% van de wetlands, in Vlaanderen nog meer.

Naast bosuitbreiding ook behoud open leefgebieden (habitats)

We zetten sterk in op bosuitbreiding maar evenzeer op het behoud van open leefgebieden: heide, soorten- en structureel rijk grasland, venen, moerassen. Voor onze biodiversiteit zijn de (historische) soorten- en structureel rijke graslanden onvervangbaar en onmisbaar. Per m² is daar de biodiversiteit het hoogst, of het nu om graslanden in de natte (zoals hooilanden) of de droge sfeer gaat. Het zijn juist deze open habitats die het snelst verdwijnen en waarvan de biodiversiteit het meest bedreigd is. Je treft ze vandaag quasi alleen nog aan in de reservaten, daarbuiten zien we veelal slechts egaal groene woestijnen van zwaar bemeste weides en akkers. Waar ze toch nog standgehouden hebben, worden ze in toenemende mate gescheurd om er maïsakkers van te maken, ook in overstromingsgebieden.

Overheden focussen nu nogal eenzijdig op bosuitbreiding. Inzetten op het behoud en ontwikkeling van open habitats is echter even noodzakelijk, zoniet nog belangrijker indien we het drastische biodiversiteitsverlies willen stoppen en klimaatbuffering verzekeren (zie hierboven wetlands, die veelal tot de open of halfopen gebieden behoren).

Stop aan de verdere aantasting open ruimte

Als Regionale zetten we de traditie voort van opkomen voor het behoud van de open ruimte met een kwaliteitsvol landschap rijk aan natuurelementen. We ijveren voor respect voor onze landschappen met hun eigen karakter, natuur- en erfgoedwaarde. We blijven kritisch kijken naar alle plannen met impact hierop en zullen waar nodig actie ondernemen om ze te beschermen. Het is noodzakelijk om de reservaten uit te bouwen tot robuuste en verbonden eenheden, maar daarnaast is het even noodzakelijk dat natuur ook overal daarbuiten aanwezig is, in stad en dorp, en in het landbouwgebied.

Volgens de EU-biodiversiteitsstrategie moet ten minste 10 % van de landbouwgrond gereserveerd worden voor biodiversiteitsdoelstellingen, voor kleine landschapselementen zoals hagen, bosjes, poelen en voor het behoud van permanent grasland, holle wegen, taluds en berm... Onze vrijwilligers hebben decennialang voor elke snipper natuur in het buitengebied met wisselend succes gestreden. Veel is verloren gegaan, maar veel fouten kunnen ook hersteld worden. Daar gaan we voor. Daarnaast blijven we hameren op de noodzaak aan minder verharding, meer natuurlijk groen en behoud van (historische) bomen in stad en dorp.

■ Groenblauwe dooradering van het landschap, ongedaan maken van de drainering in de valleien, wetlands herstellen, actieve ontharding... maakt de overheid er eindelijk effectief werk van? Foto Grote Getevallei, Pieter-Jan Alles

■ Wetlands: je vindt ze nog in onze reservaten maar daarbuiten nog nauwelijks. Hier de Getebeemden in Rommersom met moerassige ruigten en graslanden, die bij hoogwaterstand het hemelwater natuurlijk opvangen en bij droogte het water vasthouden. Foto Jules Robijns

■ Bloemenrijk hooiland Papenbroek met gevlekte orchis in Bekkevoort, een hotspot van biodiversiteit. Foto Roel Baets

Tot slot

Door de corona-maatregelen hebben onze afdelingen activiteiten moeten afgelasten of uitstellen. Daardoor is onze zichtbaarheid op dat vlak tijdelijk minder, maar dat is ruimschoots gecompenseerd door het succes van onze natuurgebieden. We blijven alert en gedreven voor onze missie. Om via informeren, sensibiliseren, overleg, acties en beleidsbeïnvloeding een daadwerkelijk maatschappelijke omslag te bereiken en hiertoe zelf een concrete bijdrage te leveren op het terrein.